

Кравченко І. О.,
кандидат юридичних наук,
старший викладач адміністративного та
інформаційного права
Сумського національного аграрного університету

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ УЧАСТІ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ В МІЖНАРОДНОМУ СПІВРОБІТНИЦТВІ

Анотація. У статті розглянуто поняття взаємодії, співпраці та співробітництва, в тому числі у контексті міжнародних відносин; звернено увагу на міжнародний договір як основну форму врегулювання міжнародних взаємовідносин; розглянуто правове підґрунтя участі ПФУ в міжнародній взаємодії та зроблені відповідні висновки.

Ключові слова: взаємодія, співпраця, співробітництво, міжнародний договір.

Актуальність теми. В умовах масштабних глобалізаційних та інтеграційних процесів, що притаманні сучасному високорозвиненому світовому суспільству, одним із важливих питань яке належить вирішити Україні, яка вже являється учасником цих процесів і має намір ще більше заглибитися у них, є налагодження більш тісних та змістовних відносин з іншими державами та міжнародними організаціями. На сьогодні наша держава активним учасником міжнародної взаємодії у цілій низці сфер та галузей, в тому числі у питанні пенсійного забезпечення. Значну частину діючого національного законодавства України становлять міжнародні угоди спрямовані на врегулювання відносин пенсійного забезпечення.

Стан наукового дослідження. Слід зауважити, що належного наукового опрацювання проблематика правової регламентації участі Пенсійного фонду України в міжнародному співробітництві не віднайшла. Окремих аспектів даного питання у своїх працях торкалися В. Б. Авер'янов, Ю. П. Битяк, В. В. Жернаков, Д. М. Кравцов, О. А. Яковлев.

У зв'язку із цим у даній статті ми маємо **на меті:** розглянути стан правового регулювання участі Пенсійного фонду України у міжнародному співробітництві.

Виклад основного матеріалу. Перш за все встановимо сутність таких понять, як «взаємодія», «співпраця», «співробітництво». У тлумачних словниках української мови дані терміни мають такі визначення:

- «взаємодія» – взаємний зв'язок між предметами у дії, а також погоджена дія між ким-, чим-небудь;
- «співпраця» – праця, яка виконується спільно з ким-небудь; спільна з ким-небудь діяльність;
- «співробітництво» – спільна діяльність, спільні дії [1, с. 1367; 2, с. 438].

З викладеного видно, що терміни «співпраця» та «співробітництво» являються фактично синонімами, що ж стосується поняття «взаємодії», то це поняття дещо ширше за своїм змістом, оскільки застосовується не лише у соціальній, але й у біологічній, технічній, хімічній та інших сферах. Поняття взаємодії має у своїй основі глибокий філософський зміст, відповідно до якого взаємодія – це процес взаємного впливу тіл один на одного, зв'язок та відношення між матеріальними об'єктами і явищами. Взаємодія визначає існування та структурну організацію всілякої матеріальної системи, її об'єднання на рівні з іншими тілами у систему вищого рівня, властивість усіх тіл,

явищ і процесів. Без здатності до взаємодії матерія не змогла б існувати [3, с. 70]. І. Т. Фролов у своєму філософському словнику пише, що «взаємодії» – це специфічне поняття яке позначає процес взаємного впливу різних об'єктів один на одного, їх взаємобумовленість і навіть у певному сенсі перехід один в одного. Як одна з найбільш загальних та універсальних характеристик буття взаємодія визначає сутність і структурну організацію будь-якої матеріальної системи [4, с. 93]. О. Г. Грищанов акцентує увагу на соціальному аспекті взаємодії та зазначає, що у такому контексті її слід розуміти як процес безпосереднього або опосередкованого впливу соціальних об'єктів один на одного, в якому взаємодіють сторони, пов'язані циклічною причинною залежністю. Соціальна взаємодія як вид зв'язку являє інтегрованість дій, функціональну координацію їх наслідків, тобто, систему дій. Виникає така взаємодія, на думку філософа, зі спільної участі об'єктів взаємодії у складній, рухомій мережі соціальних відносин, задаючи способи реалізації спільної діяльності, опиняючись підставою суспільної солідарності [5, с. 656].

Отже, у найбільш загальному розумінні «співпрацю», «співробітництво» та «взаємодію» цілком можуть використовуватися як синонімічні, у той же час, на нашу думку, при більш детальному розгляді перші два терміни, тобто, «співпраця» і «співробітництво» лише вказують на те, що між певними суб'єктами наявні якісь взаємозв'язки, взаємовідносини, у свою чергу характер призначення, характер протікання та реалізації таких взаємних зв'язків та відносин більш чітко відображає термін взаємодія.

Для сучасних цивілізованих держав міжнародне співробітництво є одним із ключових принципів співіснування, оскільки грамотне поєднання зусиль значним чином підвищує шанси держав у забезпеченні міжнародного миру і безпеки, сприянні міжнародній економічній стабільності і прогресу, загальному добробуту народів [6, с.34]. Зміст принципу міжнародного Н. А. Ушаков охарактеризував так: а) держави співпрацюють з іншими державами у справі підтримання міжнародного миру та безпеки; б) держави співпрацюють у встановленні загальної поваги і дотримання прав людини та основних свобод для всіх, а також щодо ліквідації всіх форм расової дискримінації і всіх форм релігійної нетерпимості; в) держави здійснюють свої міжнародні відносини в економічній, соціальній, культурній, технічній та торгової областях відповідно до принципів суверенної рівності і невтручання; г) держави – члени ООН зобов'язані у співпраці з ООН приймати спільні та індивідуальні заходи, передбачені відповідними положеннями Статуту [6, с. 34-35].

В. Н. Додонов та В. Д. Ермаков пишуть, що взаємність у міжнародному співробітництві – це один з принципів міжнародного права, що впливає з більш загального принципу суверенної рівності держав. Відповідно до нього міжнародні договори мають укладатися на основі рівноправності і взаємності вигод та зобов'язань. У міжнародному приватному праві

взаємність означає надання іноземним громадянам (юридичним особам) певних прав і пільг в даній державі за умови, що його громадяни (юридичні особи), які знаходяться в відповідних державах, користуються аналогічними правами і пільгами. Така взаємність може бути встановлена внутрішнім законом або міжнародним договором, де перераховані конкретні взаємні права або міститься загальна вказівка про надання всіх прав, що випливають із місцевого закону [7, с. 75].

Отже, враховуючи, означений принцип міжнародного співробітництва, можемо дійти висновку, що воно ґрунтується на тому, що держави є рівними у процесі взаємодії і їх права та обов'язки, що опосередковують цей процес, є якщо й не тотожні, то, як мінімум, еквівалентні за своїм характером і змістом. Змістом міжнародної взаємодії є проведення спільних заходів, вчинення певних зустрічних дій, об'єднання зусиль та ресурсів. З цього приводу доречним буде привести викладене у «Енциклопедичному словнику з державного управління» визначення поняття як «міжрегіонального співробітництва» – будь-які спільні дії, спрямовані на встановлення та поглиблення партнерських зв'язків між окремими регіонами різних держав економічної, соціальної, науково-технічної, екологічної, культурної та іншої спрямованості [8, с. 436].

Для того, щоб досягнути необхідного рівня злагодженості та послідовності у взаємодії, здійснити її належне гарантування, вона має бути належним чином врегульована. Здійснюється це завдяки укладанню між державами та міжнародними організаціями відповідних міжнародних угод. Загальні засади укладання міжнародних угод визначені у «Віденській конвенції про право міжнародних договорів» від 23.05.1969, до якої України приєдналася 14 квітня 1986 року. Метою прийняття даної Конвенції стало прагнення міжнародної спільноти забезпечити реалізацію принципів викладених у Статуті Організації Об'єднаних Націй, зокрема такі, як: рівноправності і самовизначення народів, суверенної рівності і незалежності всіх держав, невтручання у внутрішні справи держав, заборони погрози силою або її застосування та загального поважання і додержання прав людини й основних свобод для всіх. Також визначені у даній Конвенції засади розвитку права міжнародних договорів покликані сприяти досягненню вказаних у Статуті цілей Організації Об'єднаних Націй, а саме: підтриманню міжнародного миру і безпеки, розвиткові дружніх відносин між народами і здійсненню їх співробітництва один з одним [9]. На національному рівні порядок укладання, виконання та припинення дії міжнародних договорів України з метою належного забезпечення національних інтересів, здійснення цілей, завдань і принципів зовнішньої політики України, закріплених у Конституції України та законодавстві України, також регламентується Законом України «Про міжнародні договори України» від 29.06.2004 № 1906-IV [10], в якому закріплено, що міжнародний договір України – укладений у письмовій формі з іноземною державою або іншим суб'єктом міжнародного права, який регулюється міжнародним правом незалежно від того, чи міститься договір в одному чи декількох пов'язаних між собою документах, і незалежно від його конкретного найменування (договір, угода, конвенція, пакт, протокол тощо). У цьому ж законі передбачено, що ведення переговорів щодо підготовки тексту міжнародного договору, його прийняття, встановлення автентичності або підписання міжнародного договору України здійснюються лише уповноваженими на те особами. Президент України, прем'єр-міністр України і міністр закордонних справ України мають право вести переговори і підписувати міжнародні договори України без спеціальних повноважень. Глава дипломатичного представництва України в іноземній державі

або глава представництва України при міжнародній організації має право вести без спеціальних повноважень переговори про укладання міжнародного договору, підготовку тексту міжнародного договору та його прийняття з державою акредитації або в рамках відповідної міжнародної організації. Повноваження на ведення переговорів і підписання міжнародних договорів України надаються: а) щодо міжнародних договорів, які укладаються від імені України, – Президентом України; б) щодо міжнародних договорів, які укладаються від імені Уряду України, – Кабінетом міністрів України; в) щодо міжвідомчих договорів – у порядку, встановленому Кабінетом міністрів України.

Отже, Пенсійний фонд України є органом влади, якому для здійснення міжнародного співробітництва потрібні спеціальні повноваження, і такі повноваження у нього є, про що свідчить норма Положення про Пенсійний фонд України, згідно з якою ПФУ здійснює міжнародне співробітництво, забезпечує виконання зобов'язань, узятих за міжнародними договорами України з питань, що належать до його компетенції [11]. Порядок укладання ПФУ міжнародних договорів визначається Постановою КМУ «Про затвердження Положення про порядок укладання, виконання та денонсації міжнародних договорів України міжвідомчого характеру» від 17.06.1994 № 422. Відповідно до цього положення міжнародні договори України міжвідомчого характеру укладаються від імені міністерств ПФУ, при цьому пропозиції щодо їх укладання подаються до Кабінету міністрів України, а також у разі потреби вони попередньо погоджуються з іншими заінтересованими міністерствами і іншими центральними органами виконавчої влади. Представляє ПФУ у міжнародних переговорах його Голова або інша особа (особи) повноваження на ведення переговорів і підписання зазначених міжнародних договорів надані керівництвом ПФУ разом з МЗС. У разі коли міжнародний договір України міжвідомчого характеру набуває чинності з моменту його підписання, згода на обов'язковий характер його положень висловлюється у формі підписання міжнародного договору уповноваженою на те особою. Затвердження міжнародних договорів України міжвідомчого характеру, які передбачають набуття чинності після затвердження, здійснюється міністерствами і іншими центральними органами виконавчої влади, від імені яких були підписані такі договори [12].

Після укладання ПФУ міжнародного договору міжвідомчого характеру, він реєструється у Мін'юсти і шляхом включення їх до Єдиного державного реєстру нормативних актів. Оригінали текстів міжнародних договорів України міжвідомчого характеру зберігаються МЗС. Денонсація міжнародних договорів України міжвідомчого характеру здійснюється міністерствами і іншими центральними органами виконавчої влади, від імені яких були укладені такі договори, за погодженням із МЗС, іншими заінтересованими міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади і з дозволу Віце-прем'єр-міністра України згідно з розподілом обов'язків [12].

На сьогодні правову основу міжнародної співпраці ПФУ складає ціла низка міжнародних договорів та угод, укладених як на рівні найвищих органів влади, так і безпосередньо у міжвідомчому порядку, зокрема це: Угода про гарантії прав громадян держав-учасниць Співдружності Незалежних держав – у галузі пенсійного забезпечення від 13 березня 1992 року (Вірменія, Білорусь, Казахстан, Киргизстан, Молдова, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан, Росія, Україна); Угода між Урядом України та Урядом Азербайджанської Республіки про співробітництво в галузі пенсійного забезпечення від 28 липня 1995 року; Угода між Урядом України та Урядом Республіки Білорусь про гарантії прав громадян в галузі пенсійного

забезпечення від 14 грудня 1995 року; Угода між Урядом України та Урядом Республіки Грузія про співробітництво в галузі пенсійного забезпечення від 9 січня 1995 року; Угода між Урядом України та Урядом Республіки Молдова про гарантії прав громадян в галузі пенсійного забезпечення від 29 серпня 1995 року; Тимчасова угода між Урядом України та Урядом Російської Федерації про гарантії прав громадян, які працювали в районах Крайньої Півночі та місцевостях, які прирівняні до районів Крайньої Півночі в галузі пенсійного забезпечення від 15 січня 1993 року; Угода між Міністерством соціального захисту населення України та Міністерством соціального захисту населення Республіки Казахстан про співпрацю в галузі пенсійного забезпечення від 21 вересня 1995 року; Угода між Пенсійним фондом України і Фондом соціального захисту населення Міністерства соціального захисту Республіки Білорусь про взаємний переказ і виплату пенсій від 12 червня 1997 року; Угода між Пенсійним фондом України і Єдиним державним фондом соціального забезпечення і медичного страхування Республіки Грузія про взаємне переведення пенсій особам відповідно до статей 6 і 7 Угоди між Урядом України і Урядом Республіки Грузія про співробітництво в галузі пенсійного забезпечення від 23 листопада 1996 року та ін.

Висновок. З викладеного видно, що Пенсійний фонд України приймає активну участь у міжнародній взаємодії, при чому він здійснює забезпечення нормальної реалізації обов'язків прийнятих на себе державою в результаті укладання міжнародних договорів Президентом, Урядом, іншими уповноваженими на це органами влади, так може й сам виступати ініціатором та суб'єктом укладання таких угод, у випадках і порядку визначених законодавством. В системі центрального апарату ПФУ питаннями організаційно-правового супроводу міжнародного співробітництва ПФУ займається Управління міжнародного співробітництва, головним завданням управління є організація та забезпечення своєчасної виплати пенсій громадянам України, які проживають за її межами, у відповідності із законодавством України про пенсійне забезпечення та згідно з міжнародними договорами України про соціальне забезпечення, а також пенсіонерам іноземних держав які проживають в Україні [13].

Однак слід зауважити, що та взаємодія ПФУ, яка реалізується у контексті його міжнародного співробітництва, стосується забезпечення нормальної реалізації громадянами свого права на пенсійне забезпечення на території іншої країни-учасниці договору. Це дуже важливе питання, вирішення якого є прямим функціональним обов'язком ПФУ, тому, на нашу думку, міжнародна взаємодія не повинна цим обмежуватися, вона має бути більш глибокою та багатовекторною, зокрема переконані, що ПФУ необхідно більше уваги приділяти обміну досвідом з відповідними іноземними відомствами з метою перейняття позитивних моментів у організаційному та правовому забезпеченні їх роботи, у механізмі здійснення їх управлінської діяльності тощо, для подальшого використання такого позитивного досвіду іноземних держав під час вдосконалення власного організаційно-управлінського механізму.

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
2. Івченко А. О. Тлумачний словник української мови, Х. : «Фоліо», 2002. – 543 с.
3. Философский словарь / Под ред. М. М. Розенталя и П. Ф. Юдина. – М. : «Политическая литература», 1963, – 544 с.
4. Философский словарь / Под ред. И. Т. Фролова. – 7-е изд., перераб. и доп. – М. : Республика, 2001. – 719 с.
5. Новейший философский словарь / Сост. А. А. Грицанов. – Мн. : Изд. В. М. Скаун, 1998. – 896 с.
6. Ушаков Н. А. Международное право: [ученик] – М. : Юрист, 2000. – 304 с.
7. Большой юридический словарь // Сост. : Додонов В. Н., Ермаков В. Д., Крылова и др. – М. : Издательство Инфра-М. – 623 с.
8. Энциклопедичний словник з державного управління / Уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трошинського, Ю. П. Сурміна. – К.: НАДУ, 2010. – 820 с.
9. «Віденська конвенція про право міжнародних договорів» від 23.05.1969 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_118.
10. Закон України «Про міжнародні договори України» від 29.06.2004 № 1906-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2004. – № 50. – Ст.540.
11. Постанова КМУ «Про затвердження Положення про Пенсійний фонд України» від 23.07.2014 № 280 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280-2014-%D0%BF>.
12. Постанова КМУ «Про затвердження Положення про порядок укладання, виконання та денонсації міжнародних договорів України міжвідомчого характеру» від 17.06.1994 № 422 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/422-94-%D0%BF>.
13. Основні функції структурних підрозділів центрального апарату Пенсійного фонду України / Офіційний веб-сайт Пенсійного фонду України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.pfu.gov.ua/pfu/control/uk/publish/article?art_id=203397&cat_id=183800.

Кравченко І. А. Правовое регулирование участия Пенсионного фонда Украины в международном сотрудничестве

Аннотация. В статье рассмотрено понятие взаимодействия, сотрудничества и содружества, в том числе в контексте международных отношений; обращено внимание на международный договор как основную форму урегулирования международных взаимоотношений; рассмотрено правовую основу участия ПФУ в международной взаимодействии и сделаны соответствующие выводы.

Ключевые слова: взаимодействие, сотрудничество, содружество, международный договор.

Kravchenko I. Rights participation Pension Fund of Ukraine in international cooperation

Summary. The article deals with the concept of interaction, collaboration and cooperation, including in the context of international relations; drawn attention to the treaty as a primary form of settlement of international relations; considered the legal basis PFC participation in international cooperation and made appropriate findings.

Key words: interaction, collaboration, cooperation, international treaty.